

Primarne kategorije dialoških dejanj

Prispevek se ukvarja s problematiko označevanja dialoških dejanj v korpusih. Obstoječe generične sheme dialoških dejanj kažejo vrsto pomanjkljivosti, zato so v prispevku primarne kategorije dialoških dejanj definirane na novo ter evalvirane z označevanjem testnega gradiva, ki sta ga izvedla neodvisna označevalca. Rezultati potrjujejo ustreznost definicij za empirično rabo, pokažejo pa tudi dvomne in mejne rabe, ki jih je treba nasloviti v prihodnje.¹

Gljučne besede: dialoška dejanja, govorna dejanja, korpusna pragmatika, označevanje korpusa

Primary Categories of Dialogue Acts

The article addresses dialogue act annotation in speech corpora. There are a number of drawbacks to using existing generic schemes for dialogue act annotation; therefore, the primary categories of dialogue acts are redefined and re-evaluated based on authentic speech data annotation done by two independent annotators. The results confirm the appropriateness of the defined dialogue act categories for empirical use as well as point out ambiguous and borderline cases that need to be addressed in the future.

Keywords: dialogue act, speech act, corpus pragmatics, corpus annotation

1 Uvod

Čeprav je bila pragmatika izhodiščno definirana kot veda, ki proučuje pomen jezikovnih znakov v razmerju do uporabnika (Morris 1938) oz. kot veda, ki proučuje jezikovno rabo (Zadravec Pešec 1994; Levinson 1983), to nikakor ni pomenilo, da pragmatične raziskave temeljijo na avtentičnem jezikovnem gradivu. Nasprotno, najvplivnejše teorije jezikovne pragmatike izhajajo iz filozofije jezika (Austin 1990; Searle 1979; Grice 1975; Wilson, Sperber 2012; Brown, Levinson 1987), primeri, s katerimi so utemeljene, pa so izmišljeni kot možni oz. verjetni. Seveda so kasneje številne pragmatične raziskave analizirale tudi avtentično jezikovno gradivo, ne samo umetno tvorjenih primerov, in z razvojem jezikovnih korpusov vse pogosteje posegale po korpusnem gradivu. Vendar se je v primerjavi z leksiko ali slovnico v pragmatiki relativno pozno začel sistematičen pristop h korpusnemu jezikoslovju oz. h korpusni pragmatiki (Romero-Trillo 2008). Ta je začela svoj pohod šele po letu 2000, s posebnimi številkami pragmatičnih revij, konferenc in tematskih monografij (Romero-Trillo 2008; Felder idr. 2011; Taavitsainen idr. 2014; Aijmer, Rühlemann 2015).

¹Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega projekta ARRS Temeljne raziskave za razvoj govornih virov in tehnologij za slovenski jezik (J7-4642).

Govorna dejanja so pri tem ena od bolj opaznih tematik, ki jo avtorji obravnavajo tudi s pomočjo korpusnega gradiva. Poleg številnih raziskav, ki s pomočjo korpusa analizirajo določeno vrsto govornega dejanja (npr. Dayter 2014), se zlasti na govornih korpusih izvajajo tudi poskusi, označiti vse izjave v gradivu glede na vrsto izražene-ga govornega dejanja, specifično ilokucijske sile (Kirk 2013; Weisser 2019a). Prav ti poskusi pa odpirajo problematiko govornih dejanj iz novega vidika. Kot opozarja Levinson (2017), temeljna vprašanja z zvezi z govornimi dejanji niso bila razrešena in ob uporabi teorije s ciljem, da se označijo govorna dejanja v korpusih, se pokaže njena nepripravljenost za empirično rabo. Weisser (2020) tako opozarja, da ima Searlova kategorizacija vrsto pomanjkljivosti in dvoumnosti ter ne omogoča zadosti podrobnega označevanja korpusnega gradiva. Kirk (2013) pa ob opisovanju izkušenj z označevanjem korpusa SPICE Ireland navaja, da so Searlovo kategorizacijo dopolnili s štirimi dodatnimi kategorijami, kar prav tako kaže na določene pomanjkljivosti izvorne teorije za empirično rabo. Večinoma pa se korpusno gradivo niti ne označuje z izvornimi kategorizacijami (Austin 1990; Searle 1979), pač pa so se v praksi razvile alternativne označevalne sheme. Mnoge so bile prilagojene za specifične potrebe in področno ozko usmerjeno gradivo, nekaj pa je tudi takih, ki skušajo biti splošne oz. generične: nekatere bolj znane tovrstne so DAMSL (Allen, Core 1997), SWBD-DAMSL (Jurafsky idr. 1997), AMI (AMI 2005), ISO 24617-2 (2012) in DART (Weisser 2019b). Tudi poimenovanje govorno/ilokucijsko dejanje je bilo večinoma opuščeno in zamenjano s terminom dialoško dejanje, saj se označevanje pogosto zelo odmika od izhodiščno definirane ilokucijskega dejanja. Dialoško dejanje ne pomeni več samo pragmatične dimenzije jezika in ilokucijske sile (torej izvedbe dejanja, ko rečem kaj – Austin 1990: 89), ampak se širi globoko v polje semantike s tipi dejanj, kot so *potrditev*, *zanikanje*, *sprejetje*, *zavrnitev* (shema ISO 24617-2) ali *izražanje domneve*, *sklicevanje na količino*, *prošnja dovoljenja* (shema DART). Dialoško dejanje v nasprotju z govornim/ilokucijskim dejanjem tako po Jurafskem (Jurafsky 2004) pomeni kombinacijo ilokucijskega dejanja in semantične moči izjave ali dejanje, ki se navezuje na diskurzno/dialoško funkcijo. Tudi v tem prispevku je od tu naprej uporabljan pojem dialoška dejanja.

Prispevek se ukvarja s problematiko označevanja dialoških dejanj v korpusih. Generične sheme, ki so na voljo za tovrstno označevanje, so že bile predmet podrobnih analiz in evalvacije (Klein 1999; Clark, Popescu-Belis 2004; Verdonik 2020a, 2022a). Pri tem so se kot osrednje pomanjkljivosti pokazale, (1) da ni konsenza, katero vrsto/katere vrste pomena označujemo z dialoškimi dejanji, (2) da sheme pogosto ne ponujajo primernih oznak za različne vrste dialoških dejanj in/ali (3) so nizko informativne v smislu, da je glavnina gradiva označeno z eno samo vrsto dialoškega dejanja. Namesto nekritičnega povzemanja katere od obstoječih generičnih shem je zato potrebno iskanje možnosti za njihove izboljšave in morebitne prilagoditve. Korak v tej smeri je tudi pričujoči prispevek. Na podlagi obstoječih generičnih označevalnih shem bomo namreč primerjali osnovne kategorije dialoških dejanj. Cilj je določiti in ponovno definirati te kategorije tako, (1) da bodo medsebojno skladne, (2) da bodo primerno opisovale vse različne vrste dialoških dejanj v gradivu in (3) da bodo ustrezno informativne ter (4) omogočale visoko stopnjo ujemanja med različnimi označevalci. Osredotočili se bomo samo na primarne kategorije dialoških dejanj s predpostavko, da se lahko vsaka od primarnih kategorij razdeli še naprej na sekundarne (ali tudi terciarne) kategorije, ki pa ne bodo predmet raziskave v tem prispevku.

2 Dialoška dejanja

Pregled raziskav na temo govornih dejanj v slovenščini in razvoja označevanja dialoških dejanj v korpusih je že bil predstavljen v slovenskem prostoru v Verdonik (2020a), v mednarodnem prostoru pa najdemo preglede med drugim v Weisser (2020), Bunt idr. (2010) ali Verdonik (2022a). Tukaj zato o tem povsem na kratko: v slovenskem prostoru so raziskave na temo govornih dejanj redke. Nekaj pozornosti je požel pojem performativnosti (Žagar 2018; Grgič, Žagar 2004), nekaj je bilo poskusov uporabe teorije govornih dejanj za definiranje besedilnih skupin (Grosman 1997; Hudej 2002), podrobnejše analize posameznih vrst govornih dejanj pa so redke (Nidorfer Šiškovič 2004; Krajnc Ivič 2010). Označevanje govornih ali dialoških dejanj v korpusih je bilo za slovenščino izvedeno šele v obsegu 1 ure gradiva in bolj kot ne v razvojne namene (Verdonik 2020b), sledilo pa ji je še nekaj razprav na to temo (Verdonik 2020a, 2022a, 2022b). Nasploh se je označevanje dialoških dejanj razvijalo predvsem za angleščino (Allen, Core 1997; Jurafsky idr. 1997; Dhillon idr. 2004; Clark, Popescu-Belis 2004; AMI 2005; Weisser 2019a; ISO 24617-2 2012), poskusi na drugih jezikih so redki (Alexandersson idr. 1997; Bunt idr. 2019). Analiza kaže, da pri prenosu označevalnih shem med jeziki ni večjih problemov (Verdonik 2022a), zagotovo pa razpršenost raziskav po več jezikih prispeva k večji zanesljivosti rezultatov (Bunt idr. 2019).

V nadaljevanju se bomo osredotočili na pet shem za označevanje govornih dejanj, ki so pogosto navajane in uporabljene za označevanje gradiva večjega obsega. Prva je Searlova (1979) kategorizacija, uporabljena na primer v korpusu SPICE-Ireland (Kirk 2013). Izredno vplivna je shema DAMSL (Allen, Core 1997), ki je doživela tudi številne prilagoditve. Najširše uporabljana različica je SWBD-DAMSL (Jurafsky idr. 1997), po kateri je označen eden največjih in najbolj dostopnih dialoško označenih korpusov SWITCHBOARD. Manj odmevna, a uporabljena na avtentičnem gradivu velikega obsega, je shema AMI (2005). V novejšem času prevzema primat med shemami standard ISO 24617-2 (2012). Aktiven pa je tudi avtor sheme DART (Weisser 2019a), ki izhaja iz tradicije angleške šole in priporočil EAGLES (Leech idr. 1998).

V navedenih shemah dialoških dejanj se pogosto pojavlja 5 kategorij: dejanja informiranja (angleški termin je *inform*), dejanja poizvedovanja po informacijah (angleški termini so *info-request*, *information-seeking* ali *elicit-inform*), dejanja delovanja (angleški termini so *action-discussion* oz. *comissive acts* ali *committing-action* in *directive acts* ali *influencing-action*), dejanja medosebnih odnosov (angleško *conventional* ali *social acts*) ter metadiskurzna dejanja (ni uveljavljenih krovnih terminov, ampak so občasno izpostavljene posamične kategorije dejanj, kot so *communication management*, *turn management*, *time management*, *discourse structuring* ipd.).

2.1 Dejanja informiranja

V tabeli 1 pregledno povzemamo, kako so dejanja informiranja (ang. *information-providing acts*) poimenovana (stolpec Kategorija) in definirana (stolpec Definicija) v izbranih shemah dialoških dejanj. Za primerjavo je na koncu dodana tudi kategorija

in definicija prvega poskusa označevanja dialoških dejanj v slovenskem jeziku v GORDAN 1.0.

Tabela 1: Dialoška dejanja informiranja.

Shema	Kategorija	Definicija
Searle (1979)	reprezentativi	Tvorec zagotavlja (v različni meri), da je nekaj tako, kot je povedano. Predstavlja dejanskost in izraža svoje verjetje.
DAMSL (Allen, Core, 1997)	izjava, odgovor	Tvorec izraža trditve o svetu in daje odgovore na vprašanja (tudi pritrdilne ali nikalne). Vsebinsko izjav lahko praviloma ovrednotimo kot resnično ali neresnično. Tudi zelo šibke trditve, kot so predpostavke ali izražanje možnosti, sodijo v to kategorijo. (Allen, Core 1997: 10, 23)
AMI (2005)	informiranje	Z dejanjem informiranja tvorec poda informacijo (AMI 2005: 12).
	ocena	Ocena je katerikoli komentar, ki izraža vrednotenje. Sem spadajo na primer tudi sprejemanje ponudbe, izražanje strinjanja ali nestrinjanja ali kakršnega koli mnenja o podani informaciji, izražanje negotovosti, ali je predlog dober ali ne, ocenjevanje dejanj sogovornikov ipd. (AMI 2005: 17)
ISO 24617-2 (2012)	informiranje	Informiranje je komunikacijska funkcija dialoškega dejanja, s katero tvorec predstavi informacijo, podano v semantični vsebini, naslovniku; tvorec pri tem predpostavlja, da je informacija pravilna. (ISO 2012: 72) Informiranje vključuje tudi dejanja strinjanja, nestrinjanja, popravljanja, odgovarjanja, potrditve, zanikanja. (ISO 24617-2 2012: 73–74)
DART (Weisser 2020)	podajanje informacij in referiranje	Zagotavljanje informacij ali vzpostavljanje deiktičnih referenc, pojasnjevanje odgovorov, podajanje razlag, izražanje različnih stopenj védenja, predpostavk ali volje. (Weisser 2020: 406)
	vrednotenje ali izražanje odnosa	Izražanje osebnih mnenj ali stališč/odnosa do vsebine dialoga. (Weisser 2020: 406)
	pogajalska dejanja	Izražajo sprejemanje ali odnos do predlogov, ponudb ali stališč oz. dojemanja, ki tvorijo del skupnega védenja. (Weisser 2020: 406)
GORDAN 1.0 (Verdonik 2020b)	informiranje o stanju stvari	Informiranje o stanju stvari ali opisovanje stvari, zgodb, preteklih doživetij, izkušenj ipd. kot tudi načrtov za prihodnost, ki niso del konteksta diskurza (Verdonik 2020b: 7).
	komentiranje in ocenjevanje	Komentiranje ali ocenjevanje, bodisi stanja stvari ali dejanj (Verdonik 2020b: 7).

Dejanja informiranja so najpogostejša v korpusnem gradivu. V pregledanih shemah se pri definiciji teh dejanj pogosto sklicujejo na pogoj (ne)resničnosti oz. pravilnosti informacije, kar je verjetno sled izhodiščne filozofske tradicije, iz katere izhaja teorija govornih dejanj (Austin 1990). Kategorizacije, ki bolj kot na teoretskih izhodiščih temeljijo na empiričnem opazovanju gradiva, pa poleg kategorije informiranja opozarjajo na tudi na dejanja vrednotenja in izražanja odnosa. Te vrste dialoških dejanj ostanejo v kategorizacijah, ki se opirajo ne (ne)resničnostni pogoj (tudi npr. v ISO 24617-2), povsem spregledane, medtem ko imajo drugod posebno oznako ali skupino oznak: v SWBD-DAMLS oznako *statement-opinion*, v AMI kategorijo *assess*, v DART skupino dejanj vrednotenja ali izražanja odnosa.

Gradivo v tej raziskavi je pokazalo, da je spekter dialoških dejanj, ki bi jih lahko umestili v skupino informiranja, precej širok. Vsekakor ne gre samo za izražanje trditev, ki so lahko resnične ali neresnične, pač pa tudi za navajanje primerov, dodatno pojasnjevanje in razlaganje vsebine, sklicevanje na pregovore, modrosti ali citate, navajanje vzrokov, pogojev ali možnih posledic, podajanje idej za prihodnost ali napovedi, kaj bi se lahko zgodilo ... Prav tako je gradivo potrdilo, da so dejanja, s katerimi tvorec nekaj vrednoti, ocenjuje ali izraža svoj odnos, kot je na primer izražanje pozitivnega, negativnega oz. nasploh odnosa do nečesa/nekoga, vzpostavljanje primerjave ali izražanje svojih občutkov in emocij (npr. jeze, sreče, zabave), zelo pogosto. Zato dialoška dejanja informiranja definiramo kot dejanja, s katerimi govorec (1) navaja ali priključuje dejstva, primere, vzroke, pogoje, posledice, možnosti ipd., (2) izraža svoje razmišljanje, prepričanje, stališče, občutenje, držo, voljo ipd.

2.2 Dejanja poizvedovanja po informacijah

V tabeli 2 pregledno povzemamo, kako so dejanja poizvedovanja po informacijah (ang. *information-seeking acts*) poimenovana in definirana v primerjanih shemah.

Searle (1979) dejanj poizvedovanja po informacijah ne loči od drugih vrst direktivov (na primer prepričevanja, prošnje, navodila). Pri označevanju dialoških dejanj v korpusih pa se je močno uveljavila posebna kategorija za poizvedovanje po informacijah. To je bilo verjetno zlasti pod vplivom v reševanje naloge usmerjenih dialogov, ki so pogosto sestavljali gradivo za označevanje, saj je v njih postavljanje vprašanj zelo izpostavljena vrsta dejanja. Pa tudi sicer je pomembna razlika med tem, ali tvorec prosi za informacijo ali potrditev informacije, ali pa skuša naslovnika pripraviti k nekemu delovanju.

Čeprav že splošna definicija, da gre za vprašanja in druge vrste poizvedovanj po informacijah, ločuje dejanja poizvedovanja po informacijah od drugih vrst dialoških dejanj, smo po vzoru definicije dejanj informiranja tudi dejanja poizvedovanja po informacijah opredelili kot dejanja, s katerimi govorec (1) skuša pridobiti informacije o dejstvih, primerih, vzrokih, pogojih, posledicah, možnostih ipd.; (2) skuša pridobiti informacije o mišljenju, prepričanjih, stališčih, občutenju, držo, volji ipd. sogovornika/-ov; (3) skuša pridobiti informacije o (ne)strinjanju ipd. sogovornika/-ov. Gre predvsem za različne vrste vprašanj, od takih, ki sprašujejo po kdo, kdaj, kje, kako, zakaj, s čim ipd., prek vprašanj, s katerimi preverjamo pravilnost (je/ni tako?), do izbirnih vprašanj (ali – ali).

Tabela 2: Dialoška dejanja poizvedovanja po informacijah.

Shema	Kategorija	Definicija
Searle (1979)	direktivi (delno)	Poskusi tvorca (različnih intenzitet), pripraviti naslovnika do tega, da nekaj naredi (Searle 1979: 355).
DAMSL (Allen, Core, 1997)	prošnja po informacijah	Vprašanja različnih vrst in druge oblike prošenj po informacijah. (Allen, Core 1997: 10–1)
AMI (2005)	izvabljanje informacij	Tvorec s tem dejanjem prosi za določene informacije (AMI 2005: 13).
	izvabljanje ocene	Tvorec skuša izvleči oceno o tem, kar je bilo do takrat rečeno ali narejeno. (AMI 2005: 18)
ISO 24617-2 (2012)	poizvedovanje po informacijah	Tvorec skuša pridobiti informacijo, za katero ocenjuje, da jo naslovnik ve. (ISO 2012: 70) Vključuje pozicijsko vprašanje, vprašanje o množici, potrditveno vprašanje. (ISO 24617-2 2012: 71)
DART (Weisser 2020)	iskanje informacij ali mnenja	Vključuje različne vrste prošenj. (Weisser 2020: 406)
GORDAN 1.0 (Verdonik 2020b)	izvabljanje informacij	Izvabljanje informacij, bodisi o stanju stvari ali potekajočih dejanjih (Verdonik 2020b: 7).

2.3 Dejanja delovanja

V tabeli 3 pregledno povzemamo, kako so dejanja delovanja (ang. actions) poimenovana in definirana v primerjenih shemah.

Dejanja delovanja so bila izhodiščno ločena na poskuse govorca, da bi vplival na naslovnikovo delovanje, ter zaveze govorca k lastnemu delovanju, vseeno pa se v nekaterih shemah uporabljajo tudi krovne kategorije, ki združujejo obe vrsti dejanj. Za razliko od izvorne teorije govornih dejanj se je skozi korpusno označevanje vzpostavila praksa, da se dialoška dejanja, ki se nanašajo na delovanje govorcev ali naslovnikov, ločujejo od dejanj izmenjevanja informacij. Vse od začetkov naprej avtorji opozarjajo, da so lahko dejanja delovanja (direktivi in komisivi) zelo različnih intenzitet: direktivi tako vključujejo cel spekter od tega, da določeno dejanje namigujejo ali predlagajo prek prošnje do dajanja navodil ali ukazov. Težavna je ločnica med dejanji delovanja in dejanji informiranja, ki izražajo govorcevo razmišljanje, prepričanje, stališče, občutenje, držo, voljo ipd., kadar so ta dejanja informiranja del diskusije o neki potencialni aktivnosti ali delovanju posameznega udeleženca ali več sogovornikov. V tem prispevku zavzamemo ožje razumevanje dejanj delovanja kot dejanj, s katerimi (1) skuša govorec primarno neposredno vplivati na prihodnjo dejavnost, ravnanje, mišljenje ali občutenje bodisi samo naslovnika(ov) bodisi sebe skupaj z naslovníkom(i) (npr. prošnja, zahteva,

predlog, nasvet, navodilo); (2) se govorec primarno zavezuje glede lastne prihodnje dejavnosti, ravnanja, mišljenja ali občutenja (npr. obljuba, ponudba). Dejanja, ki nimajo primarno teh namenov, uvrščamo v druge kategorije dialoških dejanj.

Tabela 3: Dialoška dejanja delovanja.

Shema	Kategorija	Definicija
Searle (1979)	direktivi	Poskusi tvorca (različnih intenzitet), pripraviti naslovnika do tega, da nekaj naredi (Searle 1979: 355).
	komisivi	Zaveze tvorca (različnih intenzitet), da bo v prihodnosti sam nekaj naredil (Searle 1979: 356).
DAMSL (Allen, Core 1997)	vplivanje na naslovnikovo prihodnje dejanje	Cilj teh dejanj je vplivati na naslovnikovo prihodnje zunaj-komunikacijsko delovanje, kot na primer s prošnjami ali predlogi. (Allen, Core 1997: 11)
	zaveza govorca k prihodnjemu dejanju	Govorec se s temi dejanji različno močno zaveže k nekemu prihodnjemu lastnemu delovanju. (Allen, Core 1997: 13)
AMI (2005)	dialoška dejanja o možnem delovanju	Ta skupina dejanj govori o možnih dejanjih, ki bi jih lahko izvedla skupina, posameznik v skupini ali skupina oz. posameznik iz širšega okolja. Ta dejanja so lahko povezana tako s samim prostorom ali potekom diskurza kot tudi z delovanjem v svetu ter so lahko samo kognitivna (AMI 2005: 14). Prav tako ni nujno, da se izvedejo, ampak so kot možna dejanja samo predmet pogovora.
ISO 24617-2 (2012)	komisivne funkcije	Govorec se zaveže, da bo izvedel določena dejanja. (ISO 24617-2 2012: 19)
	direktivne funkcije	Govorec skuša naslovnika pripraviti, da bi izvedel določena dejanja. (ISO 24617-2 2012: 19)
DART (Weisser 2020)	dejanja, ki predlagajo ali nakazujejo zavezo	Nakazujejo potencialno posameznikovo ali skupinsko delovanje ali različne stopnje zavezanosti k delovanju. (Weisser 2020: 406)
GORDAN 1.0 (Verdonik 2020b)	aktivnosti	Dialoška dejanja, ki se nanašajo na aktivnosti udeležencev diskurza v okviru diskurza ali aktivnosti, ki so načrtovane ali bi lahko/ne bi smele biti izvedene v prihodnosti, kot tudi vsa dialoška dejanja, ki vplivajo na obnašanje nekoga nasploh (Verdonik 2020b: 7).

2.4 Dejanja medosebnih odnosov

V tabeli 4 pregledno povzemamo, kako so dejanja medosebnih odnosov (ang. *social acts*) poimenovana in definirana v primerjanih taksonomijah.

Tabela 4: Dialoška dejanja medosebnih odnosov.

Shema	Kategorija	Definicija
Searle (1979)	ekspresivi	Izražajo psihološko stanje tvorca v zvezi z zadevo, o kateri govori propozicijska vsebina. Gre za dejanja opravičevanja, čestitanja, zahvaljevanja, tolažbe, obžalovanja (Searle 1979: 356–7).
DAMSL (Allen, Core, 1997)	konvencionalna dejanja; asertivi; performativi	Pod konvencionalna dejanja sodijo predvsem izjave, s katerimi se dialog začne in konča. Dejanja zahvaljevanja in opravičevanja pa sodita na primer med asertive oz. performative (Allen, Core 1997: 15).
AMI (2005)	družbena dejanja	Dejanja, katerih osrednja namera je izboljšati (vljudnostna dejanja, pozitivne šale, laskanje, pohvala ipd.) ali poslabšati (sovražni komentarji, izrazi frustracije, zavračanja ipd.) medsebojna razmerja v skupini (AMI 2005: 19).
ISO 24617-2 (2012)	upravljanje družbenih obveznosti	Dejanja, s katerimi govorec ravna skladno z normami in konvencijami družbenega obnašanja. (ISO 24617-2 2012: 16) Vključuje npr. pozdravljanje, predstavljanje, opravičilo, zahvalo in odzive na ta dejanja.
DART (Weisser 2020)	družbena, konvencionalizirana dejanja	Izražajo najpogostejše vsakdanje družbene rituale. (Weisser 2020: 406)
GORDAN 1.0 (Verdonik 2020b)	vljudnostna dejanja	Vljudnostna dejanja (Verdonik 2020b: 7).

Čeprav ima ta skupina dejanj v vseh shemah svojo posebno kategorijo, pa se njene definicije precej spreminjajo in posledično tudi vrste dejanj, ki sodijo vanjo. V splošnem lahko ločimo ožje razumevanje, ki definira to skupino dejanj na konceptih konvencije, norme oz. rituala, od širših definicij, ki se sklicujejo na izražanje psihološkega stanja oz. na dinamiko medosebnih odnosov. V tem prispevku sledimo drugi smeri in temeljimo definicijo na konceptu medosebnih odnosov. Dejanja medosebnih odnosov definiramo kot dejanja, s katerimi govorec primarno vzpostavlja, vzdržuje in razvija medosebne odnose z naslovnikom(i), (1) bodisi v pozitivno (npr. pozdravljanje, predstavljanje, opravičevanje, zahvaljevanje, čestitanje, izražanje komplimentov ter odzivi na ta dejanja) (2) bodisi v negativno smer (npr. obtoževanje, zmerjanje, žaljenje).

2.5 Metadiskurzna dejanja

V tabeli 5 pregledno povzemamo, kako so metadiskurzna dejanja (ang. metadiscourse acts) poimenovana in definirana v primerjanih taksonomijah.

Tabela 5: Metadiskurzna dialoška dejanja.

Shema	Kategorija	Definicija
Searle (1979)	-	-
DAMSL (Allen, Core 1997)	upravljanje komunikacije	Vključuje konvencionalne fraze za vzdrževanje stika, pozornosti in razumevanja med komunikacijo, uvode in zaključke v komunikacijo, pridobivanje časa ali signaliziranje samopopravljanj, pa tudi eksplicitno naslavljanje poteka komunikacije (Allen, Core 1997: 7).
AMI (2005)	posebne kategorije dejanj: oporni signali, zapolnjeni premori, fragmenti	Posebne kategorije dejanj ne izražajo nobene posebne namere govorca in so vključene v shemo zato, da je lahko celotno gradivo označeno (AMI 2005: 8–9).
ISO 24617-2 (2012)	odzivanje in monitoring sogovorca/-ev	Sogovornik signalizira, da je pozoren, da je razumel in upošteval, kar je govorec povedal, in govorec preverja, ali ga sogovornik posluša in razume (ISO 24617-2 2012: 15).
	menjavanje vlog	Razporejanje pravice do prevzema vloge govorca (ISO 24617-2 2012: 15).
	upravljanje časa	Zavlačevanje pri načrtovanju in tvorjenju govora (ISO 24617-2 2012: 16).
	strukturiranje diskurza	Zaključevanje ali menjavanje teme oz. vsebinskega poteka diskurza (ISO 24617-2 2012: 16).
	upravljanje lastne in sogovornikove komunikacije	Upravljanje, načrtovanje in tvorjenje govora ter spremljanje in pomoč sogovorniku pri tvorjenju govora (ISO 24617-2 2012: 16).
DART (Weisser 2020)	(ne)kohezivna dejanja	Prispevajo k toku (jezikovne) interakcije z vključevanjem sogovornika, upravljanjem poteka interakcije ali povečevanjem besedilne kohezije. (Weisser 2020: 406)
	utrjevalna dejanja	Poudarjajo določene značilnosti dialoga ali jih označujejo kot očitne/razvidne iz konteksta (Weisser 2020: 406).
GORDAN 1.0 (Verdonik 2020b)	metadiskurzna dejanja	Nevsebinski del diskurza oz. vsa tista dialoška dejanja, ki se ne navezujejo na predmet diskurza (Verdonik 2020b: 7).

Metadiskurzna dialoška dejanja v analiziranih označevalnih shemah ne predstavljajo posebne kategorije dejanj. Searle (1979) jih ne omenja, shema AMI jih odpravi kot ostanke dialoga, ki ne sodijo v na namero govorca osredotočeno interpretacijo dialoških dejanj. V shemi DART izpostavimo dve kategoriji, ki zajemata nekatera dejanja, tukaj opredeljena kot metadiskurzna, vendar se shema DART ne pogloblja v interpretacijo funkcij metadiskurznihih dejanj, ampak podaja bolj neposredne opise, kot je npr. *obotavljanje*. Po drugi strani sheme, ki ne izhajajo neposredno iz pragmatične teorije, ampak iz izkušenj pri označevanju gradiva, uporabljajo nekatere posebne kategorije, ki ustrezajo temu, kar v tem prispevku združimo pod krovnim nazivom metadiskurzna dejanja: shema DAMSL združi ta dejanja v kategorijo upravljanje komunikacije, shema ISO 24617-2 pa ponudi vrsto ožje opredeljenih dimenzij diskurza, ki vse po vrsti odražajo različne metadiskurzne funkcije.

V tem prispevku se v terminologiji in definiciji naslonimo na uporabno jezikoslovje, kjer pojem metadiskurza pogosto definirajo v nasprotju s propozicijsko vsebino kot nevsebinski del diskurza oz. kot vse, kar se v jeziku ne navezuje na predmet diskurza (Hyland 2005). Pojem je uporaben za dialoška dejanja, ker združuje dejanja, ki v diskurzu niso del izmenjave informacij oz. izražanja namena govorca. Na podlagi opazovanja testnega gradiva opredelimo metadiskurzna dejanja kot dejanja, s katerimi govorniki primarno (1) upravljajo časovni ali vsebinski potek diskurza, tvorjenje izjav, pozornost in razumevanje, usklajujejo vloge tvorca in naslovnika, uvajajo ali poudarjajo propozicijo oz. kak njen del, (2) se navezujejo na kak predhodni ali prihodnji vsebinski del istega diskurza.

3 Gradivo in metodologija

V empiričnem delu kategorizacijo dialoških dejanj, predstavljeno v poglavju 2, evalviramo z vidika nedvoumnosti, informativnosti in ustreznosti. Za gradivo smo uporabili gradivo baze GORDAN 1.0.² Ta je sestavljena iz posameznih že obstoječih gradiv v korpusu GOS (Verdonik idr. 2013) oz. s spleta. Zasnovana je tako, da kolikor mogoče reprezentativno pokriva različne govorne situacije glede na namen, (ne) javnost, interaktivnost in kanal. Tabela 6 predstavlja podrobnejše podatke o gradivu.

Gradivo je bilo označeno s primarnimi kategorijami dialoških dejanj, kot so definirane v poglavju 2. Na voljo sta bili dodatni oznaki za nedokončana dialoška dejanja in za ostalo – dialoška dejanja, ki niso sodila v nobeno od navedenih kategorij. Skupno je bilo tako na voljo 7 oznak.

Osnovne enote označevanja so bile enote govora, ki predstavljajo v danem kontekstu minimalno pomensko in prozodično zaključeno enoto sporočila, kot jo v trenutku interpretacije prepozna posamezen naslovnik ali zunanji opazovalec celotnega diskurza. Ta definicija vključuje pojma kontekst in prozodija, ker oboje v govorni komunikaciji bistveno sooblikuje pomen sporočila in njegovih enot. Prav tako vključuje individualno perspektivo vsakega posameznika in trenutek interpretacije. V komunikaciji sporočeni

² GORDAN 1.0 je dostopen prek repozitorija CLARIN.SI [na spletu](#).

Tabela 6: Testno gradivo.

Govorni dogodek	Namen	(Ne)javnost	Interaktivnost	Kanal	Trajanje
TV-novica	informiranje	javni	neinteraktivni	televizija	0:02:05
Predavanje	informiranje	javni	neinteraktivni	osebni stik	0:09:37
Telefonska prodaja	prepričevanje	nejavni	interaktivni	telefon	0:09:27
Pogovor med sorodniki pri kosilu	priložnostno	nejavni	interaktivni	osebni stik	0:09:51
Pogovor med prijatelji	prepričevanje	nejavni	interaktivni	osebni stik	0:10:03
Spletno svetovanje	informiranje	javni	interaktivni	internet	0:06:05
TV-oddaja	razvedrilo	javni	interaktivni	televizija	0:13:00
					1:00:08

pomen namreč ni nekaj vnaprej enoznačno določenega s strani tvorca, ampak ga naslovnik (oz. v primeru analize zunanji opazovalec) skozi svojo lastno interpretacijo sooblikuje. Iz tega razloga so bile enote označevanja vnaprej določene s strani avtorice raziskave, zato da ni bilo razlik med označevalci na tej ravni.

Označevanje sta izvedli dve jezikoslovki (označevalka 1 in označevalka 2) neodvisno druga od druge na podlagi navodil, ki so zajemala samo definicije dialoških dejanj, brez primerov, da smo tako preskusili uporabnost postavljenih definicij dialoških dejanj za empirično rabo. Sledila je redakcija oznak, ki jo je izvedla avtorica raziskave. Označevalki sta smeli vsaki enoti pripisati samo eno oznako. Kopičenje oznak je pri označevanju dialoških dejanj večkrat dovoljeno, saj ena osnovna enota pogosto hkrati opravlja več vrst dialoških dejanj. Vendar avtorji opozarjajo, da predstavlja to za strojno učenje označevanja velik problem, saj s kombinacijami eksponentno naraste število oznak (Clark, Popescu-Belis 2004). V tej raziskavi zato izhajamo iz predpostavke, da je v diskurzu v primeru večfunkcijskosti mogoče eno od funkcij prepoznati kot primarno (Schiffirin 1989), in označevalci so dobili navodilo, naj v primeru večfunkcijskosti označijo samo primarno funkcijo.

Na podlagi označenega gradiva so bile ocenjene nedvoumnost, informativnost in ustreznost definiranih kategorij dialoških dejanj. Ocena nedvoumnosti temelji na izračunu ujemanja oznak posameznega označevalca in oznak, določenih po redakciji, ter izračunu koeficienta kappa (Cohen 1968). Ocena informativnosti temelji na podatkih o distribuciji oznak. Ker je označeno gradivo raznovrstno, je mogoče pričakovati, da ne bo nobena od kategorij dialoških dejanj pretirano pogosto ali pretirano redko

zastopana. Evalvacija ustreznosti temelji na kvalitativni analizi razlogov za razlike v označevanju, ki je bila izvedena hkrati z redakcijo oznak.

4 Evalvacija definiranih kategorij dialoških dejanj

4.1 Nedvoumnost in ustreznost definiranih kategorij

Ocena nedvoumnosti definiranih kategorij dialoških dejanj temelji na analizi ujemanja oznak, ki sta jih določili neodvisni označevalki. Pri označevalki 1 je bilo doseženo ujemanje 1566 oznak od skupno 1949 oznak oziramo se ujema 80,34 % vseh oznak. Izračunani koeficient kappa znaša 0,683, kar pomeni po lestvici kappa zadovoljivo ujemanje. Pri označevalki 2 je bilo doseženo ujemanje 1707 oznak od skupno 1949 oznak oziroma se ujema 87,58 % vseh oznak. Izračunani koeficient kappa znaša 0,806, kar je po lestvici kappa blizu meje med zadovoljivim in skoraj popolnim ujemanjem. Upoštevajoč, da sta imeli označevalki na voljo samo definicijo brez daljše razlage in primerov, je tak rezultat zadovoljiv in kaže, da definicije dovolj ilustrativno opisujejo posamezne vrste dialoških dejanj, da jih je mogoče iz gradiva večinoma prepoznati.

Distribucija oznak po posameznih kategorijah dialoških dejanj je predstavljena v tabeli 7 in nam pomaga oceniti informativnost definiranih kategorij. Prikazana je samo na podatkih druge označevalke in samo za tiste oznake, pri katerih je bilo prepoznano popolno ujemanje.

Tabela 7: Distribucija oznak po kategorijah dialoških dejanj

	Število	%
Dejanja informiranja	962	56 %
Dejanja poizvedovanja po informacijah	138	8 %
Dejanja delovanja	63	4 %
Dejanja medosebnih odnosov	51	3 %
Metadiskurzna dejanja	427	25 %
Nedokončana dejanja	64	4 %
Skupaj	1705	100 %

Distribucija oznak po različnih kategorijah dialoških dejanj kaže, da je več kot polovica vseh označenih dejanj dejanj informiranja. Čeprav je podobno tudi pri ostalih shemah dialoških dejanj (prim. Verdonik 2022a), je vseeno smiselno raziskati možnost, da bi se dejanja informiranja ločila v dve temeljni kategoriji, kot sta nakazani že v definiciji. Zelo redko pa so uporabljena dialoška dejanja delovanja in medosebnih odnosov. Vendar gre pri teh kategorijah za zelo različne vrste dejanj, ki so tudi tradicionalno

razdeljene v ločene kategorije. Upoštevati je treba tudi, da so lahko v določenih tipih diskurza ta dejanja bolj pogosta kot v generičnem gradivu.

4.2 Analiza razlik v označevanju

Analiza oznak, ki sta jih določili obe neodvisni označevalki, ob redakciji je pokazala, da je najslabše prepoznavanje dejanj delovanja in metadiskurzni dejanj. Obe označevalki sta tovrstna dejanja pogosto označili kot dejanja informiranja. Težave so opazne tudi pri prepoznavanju dejanj medosebnih odnosov, do določene mere pa tudi pri dejanjih poizvedovanja po informacijah.

Kaj so razlogi za razlike v označevanju? Določene razlike bodo vedno prisotne, tudi če so navodila za označevanje povsem enoumna, saj lahko označevalci iz konteksta različno razumejo, kako je mišljena izjava, ali pa tega niti ni mogoče nedvoumno razumeti. Na primer ko eden od voditeljev v razvedrilni TV-oddaji razlaga, kako je bilo, ko je gledal oddajo svojega kolega, ta reče: *Ja saj si bil še otrok, a ne?*, kar je mogoče razumeti bodisi kot dejanje informiranja bodisi kot dejanje poizvedovanja po informaciji – išče potrditev, ali je to res ali ne. Nadalje so lahko izjave slabo slišne oziroma je zapis nepopoln. Nekatere razlike v označevanju pa so tudi posledica hipne nizke pozornosti označevalca.

Del razlik v označevanju pa nastane iz razlogov, pomembnih za definiranje kategorij dialoških dejanj in izdelavo navodil za označevanje. Tem posvečamo podrobnejšo pozornost. Prvi tak razlog sta izrazita večfunkcijskost ali pa mejnost (izjava ni tipični predstavnik nobene od definiranih kategorij oz. lahko sodi v eno ali drugo kategorijo) izjav, zaradi česar lahko označevalci izberejo različno primarno dialoško dejanje oz. izbira kategorije dialoškega dejanja ni enoumna glede na podana navodila. Večfunkcijskost in mejnost se pogosto pojavljata:

- Pri metadiskurzni dejanjih. Na primer v humoristični TV-oddaji nastopata dva voditelja in gost. Med seboj se šalijo, tudi na račun drugega. Potem želi gost povedati še nekaj, kar ni šala, in vpraša: *A imamo zdaj ta resen moment?* To dejanje je mogoče interpretirati kot poizvedovanje po informacijah (sprašuje sogovornika o njunem strinjanju) ali kot metadiskurzno dejanje (se navezuje na prihodnji vsebinski del istega diskurza). Nadalje je lahko nejasno razlikovanje med dejanji delovanja in metadiskurzni dejanji, kadar se dejavnost, na katero skuša tvorec vplivati oz. glede katere se zaveže, navezuje na potek diskurza, npr. *Daj tiho biti, no*, ali *Dajte en aplavz* ali *Bom ti pol razložil*. Naslednji pogosto različno opredeljen mejni primer sta diskurzna označevalca *ja* in *ne*, ki ju je mogoče razumeti kot izražanje (ne)strinjanja (tj. dejanje informiranja) ali kot izražanje pozornosti in razumevanja oz. kot uvajanje propozicije. Tudi označevalci sami so opozorili, da so imeli s prepoznavanjem metadiskurzni dejanj največ težav, kar kaže na potrebo po dodatni razlagi teh vrst dejanj.
- Mejne situacije so bile pogosto povezane z nedokončanimi izjavami, kjer se je pokazala potreba, da se tudi ta kategorija jasno definira. Iz izjave, ki je nedokončana, je namreč pogosto kljub nedokončanosti mogoče razbrati, za katero vrsto dialoškega dejanja gre. Dvoumni so tudi primeri, ko je nedokončana izjava sestavljena iz uvodnega metadiskurznega in nadaljevalnega vsebinskega dela, npr. *A veš, ker je to ...*

- Poseben izziv so dialoška dejanja, ki so mišljena kot šala, humor oz. ironija. Ta so pogosto podana navzven kot dejanje informiranja, dejansko pa imajo humorno funkcijo. Na primer v razvedrilni oddaji se voditelja in gost med seboj šalijo na račun starosti. Gost je starejši in voditelja poimenuje kot *fantka*, nakar voditelj odgovori: *Midva sva, saj je re(), midva sva fantka, ampak eee je pa zanimivo, da ti si pa pač star*. Humorna dialoška dejanja bi bilo treba podrobneje sistematično raziskati in jih opredeliti v razmerju do ostalih kategorij dialoških dejanj.
- Nejasna meja se je pokazala tudi med dejanji medosebnih stikov in dejanji informiranja, ko gre za izražanje lastnega mnenja ali ocene v zvezi s tem, kakšen naslovnik je, kako je kaj naredil ipd. Na primer voditelj v razvedrilni oddaji svojega gosta (šaljivo) komentira: *Eee ti, sem presenečen, kako eee kako se dobro držiš*. V takšnih primerih so se označevalci različno odločali, ali je dejanje informiranja ali dejanje medosebnih odnosov.
- Dvome so zbujala tudi ekspresivna in emotivna dejanja, v katerih tvorec izrazi svoje emocije, npr. izražanje navdušenja: *Huhu, super je!* ali presenečenja: *Ooo!* Skladno s podanimi definicijami kategorij dialoških dejanj bi sodila med dejanja informiranja, ki zajemajo tudi izražanje občutenja, vendar so se označevalci raje odločali za kategorijo metadiskurznih dejanj.

Poleg večfunkcijskosti in mejnosti je drugi pomemben razlog razlik v označevanju povezan z interpretacijo dialoških dejanj v kontekstu:

- V nekaterih primerih se zaporedne izjave vsebinsko in po namenu povezujejo, so pa na videz iz različnih kategorij dialoških dejanj, če jih opazujemo zunaj konteksta. Na primer v telefonskem pogovoru prodajalka razlaga potencialnemu kupcu, kako deluje pripomoček za lajšanje bolečin. Gre za blazino, ki jo segrejemo in položimo na boleče mesto. Stranka si skuša razjasniti, kako točno se ta blazina segreje, in pravi: *Ne vem, a recimo, če boste vi s tem grelcem pač eee recimo segrejete. | A to mi doma preprosto naredimo, da damo na štedilnik recimo pa pa v toplo vodo recimo?* Druga izjava (za navpično črto |) je poizvedovanje po informacijah, prva pa zunaj konteksta deluje kot informiranje (navaja primer), v kontekstu z drugo izjavo pa je jasno, da je prav tako namenjena poizvedovanju po informaciji.
- V ta sklop lahko uvrstimo tudi premi govor. Kadar je dialoško dejanje sestavljeno iz premege govora, ga lahko označimo na podlagi funkcije, ki jo ima kot premi govor, ali na podlagi funkcije, ki jo je imela izjava v prvotnem v kontekstu. Na primer v spletnem intervjuju odgovarjajo na vprašanja o spletnem bontonu. Prvi intervjuvanec razlaga: *Ena taka čisto preprosta. | Ko tipkate, ne tipkamo z velikimi črkami. | To pomeni, da kričiš*. Nato drugi intervjuvanec to karikira s primerom (govoreč, kot da kriči): *Kaj si rekel?!* Kot premi govor je izjava *Kaj si rekel?!* dejanje informiranja – naveden je primer. V prvotnem kontekstu pa bi bila ta izjava označena kot metadiskurzno dejanje ali kot poizvedovanje po informacijah. V primeru zgoraj je premi govor ena enota označevanja. Včasih pa sta spremni stavek in dobesedni navedek del iste izjave, ker ni prozodične meje med njima, in sta ena enota označevanja. Na primer v zasebnem pogovoru v družini babica razlaga vnukinji, kaj se je po telefonu pogovarjala z njenim očetom: *Jaz sem še sinoči rekla, si slabe volje*. Tudi za take situacije je dobro dodati točno navodilo označevalcem.

5 Diskusija in zaključek

V prispevku smo skušali na novo, izhajajoč iz empiričnih izkušanj, definirati temeljne kategorije dialoških dejanj, kot se pojavljajo v korpusnem gradivu. Po pregledu obstoječih generičnih shem za označevanje govornih in dialoških dejanj smo definirali pet kategorij: dejanja informiranja, dejanja poizvedovanja po informacijah, dejanja delovanja, dejanja medosebnih odnosov in metadiskurzna dejanja. Na podlagi teh definicij sta dve neodvisni označevalki jezikoslovki označevali dialoška dejanja v testnem gradivu v obsegu ene ure in rezultati ujemanja njunih oznak so bili zadovoljivi. Zaradi velike pogostosti dejanj informiranja smo nakazali možnost, da bi bilo smiselno deliti ta dejanja v dve ali več kategorij, saj vključujejo vsaj dve zelo različni podkategoriji: navajanje ali priklic stvarnih informacij ter izražanje lastnega razmišljanja, drže, občutenja. Podrobna analiza razlik med oznakami obeh neodvisnih označevalk je poleg pričakovanih razlik razkrila tudi mejne in ne dovolj natančno opredeljene tipe dialoških dejanj, ki jih je treba v prihodnje v navodilih za označevanje dodatno pojasniti.

Ključna ugotovitev pa je, da je pri označevanju dialoških dejanj premalo uzaveščena razlika med dvema možnima pristopoma: k dialoškim dejanjem lahko pristopamo z vidika fokusa dejanj ali z vidika oblike dejanj. To razliko najlažje ponazorimo s primerom: v razvedrilni TV-oddaji gost in voditelja v šaljivem tonu napadajo eden drugega. Po enem takih napadov gost pravi: *Moram se branit, no. | Razumita me malo*. Če ti dialoški dejanji interpretiramo z vidika fokusa, sta metadiskurzni, torej pojasnjujeta, v kakšnem smislu je treba razumeti tvorčeve predhodne izjave, sekundarno pa tudi dejanji medosebnih odnosov, saj skuša tvorec z njima razvijati medosebne odnose v pozitivno smer. Če gledamo nanju z vidika oblike, pa je v prvi izjavi naklonska oblika, v kateri je izražena neka trditev in pomeni dejanje informiranja, v drugi izjavi pa velelna oblika, ki se manifestira kot vplivanje na naslovnika oz. dejanje delovanja. Kategorizacija dialoških dejanj, predstavljena v tem prispevku, je zasnovana z vidika fokusa dejanj. Resda je pričakovati pri takem pristopu večji problem večfunkcijskosti dialoških dejanj, ki bo tudi v prihodnje zmanjševala usklajenost označevanja med različnimi označevalci. Toda označevanje dialoških dejanj z vidika oblike dejanja se ne zdi bistveno drugačna ali dodatna raven analize pomena izjav, kot jo omogoča že analiza povednega naklona.

VIRI IN LITERATURA

- Karin AJMER, Christoph RÜHLEMANN, 2015: *Corpus Pragmatics: A Handbook*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jan ALEXANDERSSON, Bianka BUSCHBECK-WOLF, Tsutomu FUJINAMI, Elisabeth MAIER, Norbert REITHINGER, Birte SCHMITZ, Melanie SIEGEL, 1997: *Dialogue Acts in VERBMOBIL-2*. Report 204. DFKI GmbH, Saarbrücken, Germany. [Na spletu](#).
- James ALLEN, Mark CORE, 1997: *Draft of DAMSL: Dialog Act Markup in Several Layers*. [Na spletu](#).

- AMI, 2005: *Guidelines for Dialogue Act and Addressee Annotation Version 1.0*. [Na spletu](#).
- John L. AUSTIN, 1990: *Kako napravimo kaj z besedami*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Penelope BROWN, Stephen LEVINSON, 1987: *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge.
- Harry BUNT, Jan ALEXANDERSSON, Jean CARLETTA, Jae-Woong CHOE, Alex Chengyu FANG, Koiti HASIDA, Kiyong LEE, Volha PETUKHOVA, Andrei POPESCU-BELIS, Laurent ROMARY, Claudia SORIA, David TRAUM, 2010: Towards an ISO standard for dialogue act annotation. *Proceedings of the Seventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'10)*. Malta: European Language Resources Association (ELRA). [Na spletu](#).
- Harry BUNT, Volha PETUKHOVA, Andrei MALCHANAU, Alex FANG, Kars WIJNHOFEN, 2019: The DialogBank: dialogues with interoperable annotations. *Language Resources and Evaluation* 53. 213–49.
- Alexander CLARK, Andrei POPESCU-BELIS, 2004: Multi-level Dialogue Act Tags. *Zbornik konference 5th SIGdial Workshop on Discourse and Dialogue at HLT-NAACL*. Cambridge: Association for Computational Linguistics. 163–70.
- Jacob COHEN, 1968: Weighted kappa: Nominal scale agreement with provision for scaled disagreement or partial credit. *Psychological Bulletin* 70. 213–20.
- Daria DAYTER, 2014: Dealing with interactionally risky speech acts in simultaneous interpreting: The case of self-praise. *Journal of Pragmatics* 174. 28–42.
- Rajdip DHILLON, Sonali BHAGAT, Hannah CARVEY, Elisabeth SHRIBERG, 2004: *Meeting Recorder Project: Dialog Act Labeling Guide*. ICSI Technical Report TR-04-002. [Na spletu](#).
- Ekkehard FELDER, Marcus MÜLLER, Friedemann VOGEL (ur.), 2011: *Korpuspragmatik: Thematische Korpora als Basis diskurslinguistischer Analysen*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter.
- Matejka GRGIČ, Igor Ž. ŽAGAR, 2004: *Čas in dejanje v jeziku: oblikovanje performativne teorije na Slovenskem*. Ljubljana: Založba CF.
- Herbert Paul GRICE, 1975: Logic and conversation. *Speech Acts*. Ur. P. Cole, J. L. Morgan. New York: Academic Press. 41–58.
- Meta GROSMAN, 1997: Kritika kot govorno dejanje. *Slavistična revija* 45/1-2. 269–92.
- Sonja HUDEJ, 2002: Uspešnost uresničevanja tvorčevega namena v šestih besedilnih vrstah. *Slavistična revija* 50/1. 61–81.
- Ken HYLAND, 2005: *Metadiscourse: Exploring Interaction in Writing*. London, New York: Continuum.
- ISO 24617-2, 2012: *Language resource management – Semantic annotation framework (SemAF): Part 2: Dialogue acts*. Reference number ISO 24617-2:2012(E). Geneva.
- Dan JURAFSKY, 2004: Pragmatics and computational linguistics. *The Handbook of Pragmatics*. Ur. Laurence R. Horn, Gregory Ward. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. 578–604.
- Daniel JURAFSKY, Elisabeth SHRIBERG, Debra BIASCA, 1997: *Switchboard SWBD-DAMSL shallow-discourse-function annotation. Coders manual, draft 13*. University of Colorado at Boulder, +SRI International. [Na spletu](#).

- John M. KIRK, 2013: Beyond the Structural Levels of Language: An Introduction to the SPICE-Ireland Corpus and its Uses. *After the storm: Papers from the Forum for Research on the Languages of Scotland and Ulster Triennial Meeting*. Ur. Janet Cruickshank, Robert McColl Millar. Aberdeen: Forum for Research on the Languages of Scotland and Ireland. 207–32.
- Marion KLEIN, 1999: An overview of the state of the art of coding schemes for dialogue act annotation. *TSD – Text, Speech and Dialogue*. Ur. Václav Matousek, Pavel Mautner, Jana Ocelíková, Petr Sojka. Berlin, Heidelberg: Springer. 274–79.
- Mira KRAJNC IVIČ, 2010: Jezikovno-vedenjski vzorci opravičevanja v slovenščini. *Slavistična revija* 58/1. 133–47.
- Geoffrey LEECH, Martin WEISSER, Andrew WILSON, Martine GRICE, 1998: *LE-EAGLES-WP4-4: Integrated Resources Working Group Survey and Guidelines for the Representation and Annotation of Dialogue*. [Na spletu](#).
- Stephen C. LEVINSON, 1983: *Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stephen C. LEVINSON, 2017: Speech acts. *The Oxford Handbook of Pragmatics*. Ur. Yan Huang. Oxford: Oxford University Press. 199–216. [Na spletu](#).
- Charles W. MORRIS, 1938: Foundations of the theory of signs. *International Encyclopedia of Unified Science*. Ur. Otto Neurath, Rudolf Carnap, Charles W. Morris. Chicago: The University of Chicago Press. 77–138.
- Mojca NIDORFER - ŠIŠKOVIČ, 2004: Kako izrekamo zahteve. *Moderno v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Ur. Marko Stabej. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 182–6.
- Jesús ROMERO-TRILLO (ur.), 2008: *Pragmatics and Corpus Linguistics: A Mutualistic Entente*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Deborah SCHIFFRIN, 1987: *Discourse markers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- John R. SEARLE, 1979: *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge University Press.
- Irma TAAVITSAINEN, Andreas H. JUCKER, Jukka TUOMINEN (ur.), 2014: *Diachronic Corpus Pragmatics*. Amsterdam: John Benjamins.
- Darinka VERDONIK, 2020a: Označevanje dialoških dejanj v korpusih. *Slavistična revija* 68/3. 373–90. [Na spletu](#).
- Darinka VERDONIK, 2020b: *The GORDAN scheme for dialogue act annotation - version 1.0: technical report*. [Na spletu](#).
- Darinka VERDONIK, 2022a. Annotating dialogue acts in speech data: problematic issues and basic dialogue act categories. *International Journal of Corpus Linguistics*. [Na spletu](#).
- Darinka VERDONIK, 2022b. Discourse markers and dialogue act annotation for computational dialogue systems. *Discourse Markers in Interaction: From Production to Comprehension*. Ur. Maria Josep Cuenca, Liesbeth Degand, Qiang Wang. Berlin: De Gruyter (Trends in linguistics. Studies and monographs, 376). 191–213.
- Darinka VERDONIK, Iztok KOSEM, Ana ZWITTER VITEZ, Simon KREK, Marko STABEJ, 2013: Compilation, transcription and usage of a reference speech corpus: the case of the Slovene corpus GOS. *Language Resources and Evaluation* 47/4. 1031–48.

- Martin WEISSER, 2019a: The DART annotation scheme: form, applicability & application. *Studia Neophilologica* 91/2. 131–53.
- Martin WEISSER, 2019b: *The DART Taxonomy* v. 3. [Na spletu](#).
- Martin WEISSER, 2020: Speech acts in corpus pragmatics: Making the case for an extended taxonomy. *International Journal of Corpus Linguistics* 25/4. 400–25.
- Deirdre WILSON, Dan SPERBER, 2012: *Meaning and Relevance*. Cambridge University Press.
- Renata ZADRAVEC PEŠEC, 1994: *Pragmatično jezikoslovje: Temeljni pojmi*. Ljubljana: Center za diskurzivne študije, Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
- Igor Ž. ŽAGAR, 2018: *Od performativa do govornih dejanj*. 2. pregledana izdaja. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

SUMMARY

The paper addresses dialogue act annotation in speech corpora. Existing generic schemes for dialogue act annotation face problematic issues related to the distinction between the semantic and pragmatic meanings of utterances, the adequacy and informativeness of the tagset (Verdonik 2022a). Therefore, the primary dialogue act categories are redefined following the focus-oriented approach and based on experiences with authentic speech data annotation: (1) Information-providing acts are used to (a) state or refer to facts, examples, causes, conditions, consequences, possibilities, etc., (b) express thoughts, beliefs, opinions, attitudes, emotions, will, etc. (2) Information-seeking acts are used to elicit information about (a) facts, examples, causes, conditions, consequences, possibilities, etc., (b) collocutor's thoughts, beliefs, opinions, attitudes, emotions, will, etc., (c) collocutor's (non)agreement. (3) Actions are acts used to (a) influence future action, behaviour, thoughts, attitudes, etc. of collocutor(s), (b) commit speaker about his own future action, behaviour, thoughts, etc. (4) Social acts are used to establish, maintain and develop interpersonal relationship with collocutor(s), (a) either positive (e.g., greeting, introduction, apologizing, thanking, congratulation, flattering), (b) or negative (e.g., accusing, insulting). (5) Metadiscourse acts are used to (a) manage discourse content and discourse flow, utterance-production, attention, comprehension and turn-taking, (b) refer to a part of the previous or the following discourse. Defined categories were used to annotate authentic speech data, sampled from a balanced set of spoken genres. Annotations were done by two independent annotators. Inter-annotator agreement and the distribution of tags were calculated, and the differences in annotations were thoroughly analysed. The results confirm appropriateness of the defined dialogue act categories for empirical use as well as point out ambiguous and borderline cases that need to be addressed in the future.